

I.L. CARAGIALE
MOMENTE ȘI SCHIȚE*Ilustrații
de Simion Zamșa*

Ion Luca Caragiale (1852–1912) a fost un prozator și dramaturg român. Opera lui Caragiale cuprinde teatru: comediile *O noapte furtunoasă* (1879), *Conu Leonida față cu reacțiunea* (1879), *O scrisoare pierdută* (1884), *D-ale carnavalului* (1885) și drama *Năpasta* (1890), nuvele și povestiri: *O făclie de Paște*, *În vreme de război*, *Păcat*, *La hanul lui Mânjoală*, *Calul dracului*, *La conac*, *Kir Ianulea*, momente și schițe, publicistică, parodii, poezii. Caragiale nu este numai întemeietorul teatrului comic din România, ci și unul dintre principalii fondatori ai teatrului național. Operele sale, în special comediile, sunt exemple excelente ale realismului critic românesc.

CUPRINS

Lache și Mache	7	La paști	148
Un pedagog de școală nouă.	13	D-I Goe.....	156
Poveste de contrabandă.....	28	La moși... ..	164
Justiție	35	Tren de plăcere.....	172
High-life.....	40	Ultima oră!... ..	185
Cum să înțeleg țărani	42	Boris Sarafoff!.....	191
Groaznica sinucidere din strada fidelității	43	Bacalaureat.....	202
Telegrame	56	Petițiune.....	210
Proces-verbal.....	65	Mici economii.....	217
Cfr	70	Inspecțiune.....	223
Accelerat no. 17	77	Triumful talentului.....	236
Urgent.....	83	Bubico.....	244
Reportaj	90	„Românii verzi“	252
High-life.....	100	Căldură mare	258
Mitică.....	106	Lațul slăbiciunilor.....	265
Amici	113	La peleş	273
Five o'clock.....	121	Vizită.....	276
Atmosferă încărcată.....	128	Tal!.....	284
Tempora.....	135	Repausul dominical	293
1 Aprilie	142		

LBRIS

We know
books

Momente și schițe
I.L. Caragiale

Copyright ilustrații © 2016
Simion Zamșa

Carte Pentru Toți este parte
a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4,
București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777

Copyright © 2016, 2020
Grup Media Litera
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Corector: Cătălina Călinescu
Copertă: Vladimir Zmeev
și Vlad Panfilov
Tehnoredactare și prepress:
Ana Vărtosu

Descrierea CIP a Bibliotecii
Naționale a României
CARAGIALE, I.L.
Momente și schițe / I.L. Caragiale; -
București: Litera, 2020

ISBN 978-606-33-6755-7
821.135.1 :32

MOMENTE ȘI SCHIȚE

LACHE ȘI MACHE

Nuvelă

Multe și mărunte s-au vorbit despre inseparabilii Orest și Pilad din Antichitate, însă, cu drept cuvânt, vremurile de acum se vor mândri cu povestirea istoriei lui Lache și Mache, căci în adevăr acești doi oameni nu pot avea decât una și aceeași istorie: ei vor da exemplul veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului.

Cine a cunoscut pe unul a cunoscut și pe celălalt, fiindcă amândoi mai aproape trăiesc, mai aproape dorm, decât chiar frații cei lipiți din Siam.

Cine zice Lache zice Mache și viceversa. Cel dintâi s-a născut la Severin tot în ziua și ceasul în care a văzut cel de-al doilea lumina la Dorohoi: pe amândoi i-a tras așa la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist.

Dacă, la vreo răspântie vezi arătându-se mutra unuia, așteaptă puțin și vei vedea și pe celălalt, care, întârziind pentru cine știe ce, își grăbește pasul ca să-și ajungă jumătatea; în adevăr jumătate, căci Lache și Mache nu sunt decât unul și același în două fețe, doime de o ființă și nedespărțită.

Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se rotește împrejur. Când buzunarul lui Lache înfățișează o greutate oarecare, dânsul este soarele sistemului, iar

Mache planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Mache strălucește cu jiletca palpitândă, iar Lache gravitează în spațiu, urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul nu are tabachere, și de aceea nici nu cumpără tutun, fiindcă s-ar usca în buzunar. Astfel când Mache se întâmplă să-ți ceară o țigară, trebuie să-i dai două, sau dacă nu, dânsul face o țigară venerabilă de senator, și după ce-ți mai ia și câteva foițe de hârtie, merge să-mpartă prada cu celălalt.

Dacă vreun cunoscut voiește să cinstească cu o cafea pe Lache, acesta refuză cinstea în favoarea lui Mache, și astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru merg câteodată amândoi la galerie cu un singur franc: unul plătește, iar celălalt intră pe mofturi cu contramarca aceluiași bilet.

Biliard nu joacă niciodată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească – ar fi absurd ca și când ar conspira tatăl împotriva fiului, ori Sfântul Duh împotriva Tatălui. Când au poftă de joc, unul ia la carambolaj pe vreun ageamiu vădit, și cât ține partida, cel ce nu joacă stă împrejurul biliardului, făcând toate chipurile ca să demoralizeze pe adversarul jumătății sale.

Pentru că-și plătesc cinstit datoriile, când și le pot plăti, Lache și Mache se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde beau regulat, mai de multe ori nu cu banii lor, cafea după masă. De aceea și chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una și aceeași partidă. Când datoria a atins o cifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi lei, atunci cel care intră întâi pe ușa cafenelii – acela fiind deocamdată soarele sistemului – plătește socoteala.

Lache și Mache sunt tineri cu carte; ei știu de toate câte nimic, așa sunt adevărații enciclopediști. Lache este înalt la închipuire, Mache e adânc. Așa dânsii iau parte cu mult succes la toate discuțiile ce se ivesc la cafeneaua lor obișnuită: poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemei constituționale, progresele electricității, microbii, Wagner, Darwin, Panama, *Julie la Belle*, spiritism, fachimism, *l'Exilée*.

În cea dintâi săptămână după luarea lefii, principiile lor se întemeiază: pe recunoașterea ordinii și scopului providențial în mersul omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăiește pentru a mânca și a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu o misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine, pe temeuri pur conservatoare.

Deodată însă cu ieșirea celor din urmă gologani din jiletile lor, Lache și Mache părăsesc aceste principii „uzate” și „falșe”; atunci lumea și omenirea sunt numai o confuzie fără plan nici ordine; guvernele toate sunt rele, dar cel mai rău e cel de față; omul este un joc nenorocit al oarbeii întâmplări, o victimă a societății – principii aproape anarhiste – totul se stinge într-un mormânt! – amar scepticism! „Mănâncă și bea, Lache ori Mache! că cu atâta ai să te alegi!” își zic ei adânc blazați.

Din nenorocire, ei își dăruiesc așa moderne povețe tocmai după o săptămână de la luarea lefii.

Și cine și-ar închipui că această inestricabilă armonie a lor era cât pe ce să se strice odată. Lache era înamorat și își făcea curtea în mahalaua depărtată a slăbiciunii sale,

însoțit de Mache. Persoana – din greșeală, desigur – începu să palpитеze pentru acesta.

Imprudenta, la biletul anonim al unuia, răspunse celuilalt: *D-sale d-lui Mache, funcționar*. Adresantului îi fu peste putință să disimuleze, față cu nefericitul prieten, aerul de satisfacție pe care-l dă omului orice triumf de care el nu era sigur. Figura adresantului era radioasă, a lui Lache lugubră: pentru întâia oară de când se cunoșteau, cele două chipuri avură două deosebite feluri de expresie – și ce deosebire fatală!

De aci, urmă grozavul fenomen al rupturii prieteșugului lor. În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a turburat, și cu trăsnete înfricoșate a căzut ploaie și piatră cât oul de găscă asupra Bucureștilor, după care s-a arătat pe cer și o cometă cu coada zbârlită, spre marea indignare a astronomilor români, care uitaseră s-o treacă la calendarul anului.

În seara acelei zile nefaste, Lache, bând trist și zdrobit cafeaua, a fost întrebat cu mult interes de toți mușteriii și chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Mache. El răspundea cu adâncă amărăciune și cu glasul înecat:

„De unde pot pentru ca să știu eu?... Nu știu!“ Pentru a o suta oară era să i se adreseze aceeași întrebare, la care probabil el ar fi răspuns cu aceleași amare cuvinte, când Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intră în cafenea: nu se văzuseră de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi! Aceea ce se petrecu în momentul acela între ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi cu lacrimi în ochi se repeziră în brațe unul la altul cum se repede fierul la magnet:

– Lache!

– Mache!

Atunci, cerul se-nsenină de tot, trăsnetele și grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer spre marea mulțumire a astronomilor români, care se mângâiară, că, dacă uitaseră a o prevesti la călindarul anului, nu fusese cel puțin decât o cometă neserioasă.

Claponul, 1877–1878;
reluată în *Moftul român*, 1893, 3 februarie

UN PEDAGOG DE ȘCOALĂ NOUĂ

D. Mariu Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, și-a început cariera printr-o memorabilă conferință didactică.

Vom da aci mai la vale conferința în rezumat, apoi câteva note, luate, după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înaintea *de e* și *i* pronunță pe:

n ca *gn* franțuzesc,
t ca *k*,
d ca *gh*,
g ca *j*,
c ca *ș*.

Aceasta pentru ușurarea citatelor din vorbirea d-sale pe care voim să le transcriem pe cât se poate cu pronunțarea lor originală. Cititorul va suplini părțile din cale afară originale, pe care ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex.: *gn* și *ğ*.

1. Conferință

„Onorat aughitoriu,

„Vom căuta să ne rosăm astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenăre și apoi numai doară ghespre metoda intuikivă și ghespre răspunsurile neapărate, neșitate ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinții școlerului!“

Așa începe d. conferențiar. Cui nu a asistat la conferința aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările și presupune și răspunsurile. Așa că urmarea, deși s-ar părea o conversație între pedagog și școlar, este însuși corpul conferinței. Iată rezultatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferențiarul:

PEDAGOGUL: No! ce-i grămakica?

ȘCOLERUL: Grămakica iaște...

PEDAGOGUL: No că-z ce iaște? că-z doar nu iaște vun lucru mare.

ȘCOLERUL numai apoi se reculeje și răspunghie: Grămakica iaște o știință ghespre cum lucră limba și lejile mai apoi la care se supune aceea lucrare, ghin toate puncturile ghe veghere.

PEDAGOGUL: Bravo, mă! prostovane! (îi zic așa doară nu spre admonițiune, ci spre înghem și încurajare). No, acum, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspundă, neșasare, amăsurat priceperii și rățiunii sale:

ȘCOLERUL: În substankive care se văd și substankive care nu se văd – reșpeckive concreke și abstracke!

PEDAGOGUL: Apoi mergem mai gheparte pe ogorul pedagogic și punem cheskiunea doar:

Ați auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaște jănul?

ȘCOLERUL răspunghie: Jănul e cumu-i lucru: masculin, feminin și ekerojen au neutru, reșpeckive ghe bărbat, ghe femeie și ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

PEDAGOGUL: Exemple doară...

ȘCOLERUL apoi musai se exprime astfel:

Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, și apoi ghevine feminin.

PEDAGOGUL: No! dar neutru?

ȘCOLERUL (inoțent cumu-i, el nu poake da exemplu aghecvat; eu, pedagogul, atunci-așa gata să-i dau ilustrațiunea keoriei)...

PEDAGOGUL: Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin și iapa feminină, neutru-i catârul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal: e catâr, aghică corșitură, ghe îmbele jenuri, și mai gheparke pentru aceea se conzultă zoologhia, care-i o altă știință naturale, și doară *naturalia non sunt turpia*!¹

După aceea doară, școlerul musai să fie, în rățiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tuturor substankivelor.

Vine numai după aceea cheskiunea makemakică... Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu școlerului) ce înțâleji tu prin curbă, o linie curbă?

ȘCOLERUL: Care nu-i ghireaptă...

PEDAGOGUL (*zâmbind cu bunătate*): No! care nu-i ghireaptă! bine! da' cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

ȘCOLERUL mai apoi vine la aceea înduplecare a rățiunii că musai va să răspundă minken:

E o linie oablă, oablă, care mere și mere și mere și iarăși se-ntoarce ghe unghe a purces.

¹ Cele firești nu sunt rușinoase!... (*adagiul latin*)